

IZNAD KROŠNJI DUDOVA NIJE BILO NEBA

Tu priču valja početi od njihovoga oca, Šubanji Ištvana, koji je u Subotici više poznat kao Pištabači, raznoslač drva. On je po svoj prilici sve do Arpadovih vremena pripadao starom mađarskom, još nomadskom soju. To su uostalom govorile ne samo njegove crne, mongoloidne oči, već i ono tipično telesno držanje, hod. Na prvi pogled, neupućenom čoveku se činilo kao da se po zemlji kreće jahač koji je tek sjahao sa brzog stepskog konja. Kao i svi njegovi preci, nakon što su lišeni zvanja ratnika, nije mogao da bude drugo sem sluga.

Kad je Pišta posle Prvog svetskog rata napunio trinaest godina, stari drvarski trgovac Šperer Arpad unajmio ga je kao pomoćnog kočijaša na kolima za raznošenje drva i tada se i sudbinski izmenilo sve u rodslovlju Šubanjijevih. Pišta je više nego ozbiljno shvatio svoju novu dužnost, bio je veoma vredan i pažljiv, kao što to već umeju ti alfeldski bivši kmetovi. Prilikom raznošenja ogrevnog drveta, to su uočili kako kupci tako i poslodavac, stari Šperer. Sve se češće dešavalo da su mušterije, zapazivši njegova kola na ulici, počele da naručuju ogrev. On je sve pamtio, prenosio gazdi i sam nastojao da svima učini po volji, i da svi budu zadovoljni. Svi su ga voleli, pa je shodno tome i napredovao u svom kočijaškom pozivu, stekavši, još pre nego je odslužio vojsku, zvanje glavnog kočijaša. A to je u ono vreme među panonskom sirotinjom bilo maltene kao biti general sa dvadeset osam godina. Zbog toga je bio na prigodan način nagrađivan, češćim povišicama u plati, odnosno vrednim poklonima, prilikom njegovih rimokatoličkih, i gazdinih, jevrejskih, verskih praznika.

Kada je pošao u vojsku gazda mu je rekao da ne brine, jer kada se vrati čekaće ga njegovo kočijaško mesto. Pored toga mu je svakog meseca redovno slao po koju paricu. Taman toliko da se u dalekom svetu ne oseća kao siročić. A on je to bio, jer su mu u međuvremenu pomrli roditelji.

Po povratku iz vojske sve se nastavilo po starom. Uskoro se oženio, a stari gazda Arpad trebalo je da mu bude venčani kum. Ali tad su se u tu, čisto Pištinu najintimniju stvar umešali popovi, crkva, tako što nisu dozvolili da se pred rimokatoličkim oltarom kao venčani kum pojavi jedan Jevrej.

Tražili su od njega da nađe drugog kuma. On za to nije hteo ni da čuje. U njemu se prvo nešto uzjogunilo, a zatim i prelomilo, srušilo kao stari krov pod naletom oluje. Bio je to zapravo onaj poslednji izvanjski podsticaj, koji će pokrenuti i osmisliti u njegovoj podsvesti već sazreli, i za njega i tadašnju malograđansku sredinu neuobičajenu promenu, koja se graničila gotovo jerećkim činom.

Zašto da se uopšte venča u crkvi? Za njega je bio dovoljan i građanski brak, ali ne i za našu ucrvotočenu malograđanštinu. Za nju je on bio u senci onoga pred oltarom.

Kad su se rodila deca, blizanci, trebalo ih je krstiti. Ali on je i tu pribegao svojeglavoj odluci da krštenje obavi po jevrejskom crkvenom zakonu, iako je znao da će tim činom baciti rukavicu u lice čitavoj javnosti. "Zašto da ne, možda u mom hrišćanskom svetu i ima dobra", razmišljao je Pišta, "ali ono do mene nije doprlo. Sve dobro koje sam u životu osetio vezano je za mog poslodavca Arpadbačija, koji je Jevrejin. To činim iz zahvalnosti prema njemu. Na bolji način mu se ne bih umeo odužiti, budući da su deca ono što najviše volim. A možda će i njima biti bolje ako budu odgojeni kao Jevreji..." Mnogi su ga odvrćali od te namere, pa i sam gazda Šporer. Ali je Pišta ostao, kao oni stepski konji, nepokolebljiv u svojoj odluci.

Svako čudo za tri dana, pa je tako i malograđanska sredina prihvatila tu stvar.

Palika i Zolika Šubanji su rasli. Bila su to dobro i čestito vaspitana deca, koja se niučemu nisu razlikovala od ostale jevrejske dece, sem što su bila siromašnija, pa su povremeno dobijala pomoć od jevrejske crkvene opštine. Sa jevrejskom decom zajedno su pohađala jevrejsku školu. Sa njima učili Toru i druge jevrejske svete knjige. Kada su završili takozvanu "građansku" školu, kao i većina tadašnjih mladića, pošli su na izučavanje zanata. Opet kod jevrejskih majstora. Palika je izučio zlatarski, a Zoltan preciznomehaničarski zanat... Postali su i majstori. Odslužili vojsku, oženili se Jevrejkama i osnovali svoje porodice. Osećali se članovima jevrejske zajednice, kao i ostali Jevreji...

Onda je došla hortijevska okupacija. I braća Šubanji su se odazvala na poziv da se jave vlastima, kako bi sa ostalim Jevrejima bili upućeni u neku radnu jedinicu. U mobilizacijskom odseku su već znali za njihov "slučaj". Nisu ih hteli evidentirati kao Jevreje, jer su oni – kako im rekoše – čistokrvni Mađari. Tražili su od njih da i oni poput Jevreja koji su pokušavali da pokrštavanjem izbegnu protivjevrejske zakone, učine tu formalnost i vrate se u pradedovsku hrišćansku veru, i na taj način poprave ono što su im u nenormalno vreme drugi, bez njihove volje, nametnuli. No, njih dvojica uopšte nisu o tome hteli da raspravljaju.

Još nekoliko puta su bili pozivani na razna "nadležna" mesta, gde su ih nagovarali, ubeđivali, pretili im. Ali oni su ostali pri svome. Tako su se najzad i našli s nama u radnoj jedinici koja je radila na rekonstrukciji puta Novi Sad – Kač. Tu sam ih lično upoznao. Tu, ne od njih, već od drugih, saznao za njihovu nesvakidašnju porodičnu istoriju, jer oni su se držali neupadljivo i skromno.

Lovašu je od samog početka smetalo prisustvo Šubanjijevih među nama. Instiktom zveri je osećao, da će oni, sve dok budu sa nama biti otvorena optužba, negacija i pljuvanje u lice njegovom svetu. Radi toga ih je po svaku cenu želeo preobratiti ili pak odstraniti iz naše sredine pošto je u svoju, alkoholom pomućenu glavu beše utuvio da zna postupati sa bagrom, bio je više nego uveren da će on, kao udarom dlana o dlan, rešiti slučaj Šubanjijevih. I kada smo se prvi put našli postrojeni pred njim, razderao se: "Braća Šubanji napred!" – kad su se našli na tiri koraka pred njim, nastavi oštro: "Hoću da se još ovog časa pokupite, vratite kući i izvršite svoju svetu dužnost, koju od vas traži domovina. Jeste li razumeli... Nalevo krug... Napred marš..."

Ali Šubanjijevi su kao ukopani stajali u mestu. – "Jeste li čuli što sam vam komandovao? – Oni su i dalje uporno stajali. U vazduhu se osećala neka neizdrživa, do eksplozije usijana napetost. Sa Lovaševog lica postepeno je nestalala boja da bi ono odjednom postalo kao paprika modrocruveno, pa se u sledećim sekundama kao divlja zver bacio na nedužnu braću. Nemilosrdno ih je obasipao udarcima korbača. Na licu, vratu, rukama, Šubanjijevih prvo su se pojavile tanke crvene brazde, koje su se postepeno širile, da bi im na kraju lica bila potpuno prekrivena crvenom žitkom masom, koja se slivala niz odeću na tlo...

Začudo oni su i dalje, onako unakaženi, stajali kao okamenjeni u stavu mirno. Sve tako, dok zver nije klonula. "Razlaz!", promukli falcet probijao se iz grla slomljene zveri. "Vodite ih u ambulantu, pa u zatvor. Neka tamo crknu... Neka crknu. Prokleti bili. Jeste li čuli životinje? Razlaz!"

... Bila je to jeziva scena, ništa manje nego onaj "marš" koji je za nekoliko dana usledio.

Kao što sam već napomenuo, među nama je bilo pojedinaca koji su raznim vezama bili povezani sa privrednim i državnim rukovodiocima okupatora, i to u samom vrhu. I nekako je do generalštaba doprla vest, kao i žalbe na neljudski postupak Lovaša sa nama. Pročuo se slučaj "marša po srči od razbijenih boca". Šta je i kako usledilo, da li je Lovaš bio pozvan na odgovornost, ili samo opomenut? Ne znam? Sumnjam, ali bilo je tu nečega.

To smo saznali na jednom od sledećih posrtojenja jedinice.

"Ha smeće, vi kao da imate nešto protiv mene, žalili ste se u Pešti, protiv vašeg starešinc, honvedskog kapetana, viteza Lovaša. No, vi ne samo da ste proklete i prljave jevrejske svinje, već i potpuno glupe nezalice, idioti. Kako vam pade na pamet da se protiv mene žalite...? Jadna li vam majka, sada ćete tek imati priliku da me upoznate. To vam garantujem. Razlaz, odvratna prljava stoko!"

I dok smo se razilazili samo smo se zagledali: šta sad ovo treba da znači, nemo su se pitali naši unezvereni pogledi. Komentarisali smo izrečene pretnje podržavali one anonimne pojedince koji su se, eto, usudili da stanu na rep ovoj sotonu u ljudskoj spodobi.

Tako su prošla tri ili četiri dana. U međuvremenu, Lovaš se retko pojavljivao među nama. Nije izgledao onako ljut i nabusit. Ko da je manje i pio. Nekako se promenio. Eto vidite, da su ipak bili u pravu oni koji su se žalili, rezonovali su neki. Drugi su na sve to sumnjičavo vrteli glavom, kao da su imali pred sobom onu narodnu izreku da "vuk dlaku menja ali ćud..."

U svemu ovome bilo je nečeg nejasnog i nedorečenog, ali na pravi odgovor nismo morali dugo da čekamo. U ovoj igri, užasnoj dakako, sve je imalo izvestan redosled, logiku... Prvo one pretnje, zatim svima uočljive promene na našem komandantu, da bi na kraju čitava igra dobila jedno ne baš shvatljivo ubrzanje. Pri tome se zavesa raskriljuje i svi postajemo saučesnici krvavog raspletea. Ludi i pijani Lovaš nas je još jednom nadigrao. Pokazao se kao nenadmašno prevejena zver.

Naime, dan ili dva posle onog zbora na kojem nam je onako oštro zapretio, počeli su jednog po jednog od imućnijih među nama da pozivaju u štab. Nakon relativno kraćeg zadržavanja vraćali su se nekako odobrovoljeni i radosni, bili su čak pomalo zagonetni. Nisu hteli ništa da govore. Na naša znatiželjna zapitkivanja samo su se tajanstveno smeškali, slegali ramenima i ćutali. Bilo ih je podosta, možda i polovina jedinice.

Ali ta neizvesna situacija nije dugo potrajala, možda četiri do pet dana. Onda se zavesa digla i pukla je bruka... Šta se u stvari dogodilo?

Lovaš je, kao što sam rekao, brižljivo proučivši naše podatke, između nas izdvojio one imućnije, odabrao ih za žrtve, u svojoj izvanredno zamišljenoj i izvanrednoj prljavoj igri... Evo kako. Jednog po jednog od njih je pozivao u svoju kancelariju, u kojoj naravno sem njega nikog nije bilo. Ustrašenog čoveka bi neobično prijatnim tonom dočekao, pokazao mu gde da sedne, a zatim ga ponudio cigaretom i smirio. Onda bi mu pričao kako ljudi o njemu imaju pogrešno mišljenje, jer on nije takav, već je prisiljen zbog prilika, političke situacije, da bude takav... Tako mu je naredeno i on tako mora da postupa. Ali đavo nikad nije toliko crn kao što ga ljudi zamišljaju u svojoj uobrazilji, pa ni on, Lovaš, nije tako zao kako što to na prvi pogled izgleda.

"Vidiš sine, proučivši tvoje podatke", nastavio bi Lovaš, "uvideo sam da si ti vrlo bistar i sposoban čovek. Ti čak imaš, u odnosu na većinu ljudi jedno veliko preimućstvo – imaš mnogo para. Ja ih nažalost nemam. Ali zato, sada, imam nešto drugo. A to je opet moje preimućstvo u odnosu na tebe. Naime, u svojim rukama držim tvoju sudbinu. I ne samo tvoju. I kao što rekoh, na osnovu svega, eto možemo da napravimo jedan posao. Ti meni pare, ja tebi slobodu. Eto, kako..." Recimo to ćeš dati petnaest do dvadeset hiljada penga i ja ću te pustiti kući. Inače, podigavši preteći glas – video si onaj marš po razbijenoj srči". Kao što znaš, nisu vam pomogle sve one vaše intervencije u Budimpešti. Vi Jevreji uobražavate da ste pametni. Ne niste. Vi ste u svemu kratkovidni, čak glupi, jer ne možete da shvatite da tamo u Pešti sede još veće hulje nego što sam ja. Tamo su veliki, ko planine veliki Lovaši. U odnosu na njih ja sam samo sićušan i beznačajan kapetančić. I sad se eto ovom malom beznačajnom kapetančiću pružila prilika da bude malo veći. Ti i tvoji drugovi su moja šansa..."

"Imaš pet minuta vremena za razmišljanje. Piši porodici... bilo kome, da donosilac pisma, u zapečaćenoj koverti, na tvoje ime dostavi... Evo tu ti je pribor za pisanje. Samo budi što kraći... Da, još nešto, bez obzira da li će ti tvoji učiniti po volji, odmah pošto pročitaju tvoje pismo, obavezno moraju, ako ti žele dobro da ga ponovo kovertuju, zapečate i vrate preko donosioca. Znaš, Lovaš voli čist posao i osigurava leđa..."

Koliko je na taj način prikupljeno novca? To verovanto sem Lovaša niko ne zna. Ali stvar i nije bila samo u tome, iza svega se krilo nešto daleko perfidnije.

Po svemu sudeći, onda kada su predviđene pare bile prikupljene, kapetan Lovaš je na kraju otvorio svoje karte. Naredio je da se sazove zbor. Uočili smo prisustvo i nekih ne naših, većinom viših oficira. Kasnije smo saznali da su to oficiri iz generalštaba. To nam nije nikakvo dobro obećavlo.

Pošto je komandovao "Mirno", Lovaš otpoče:

"Uvek sam govorio da ste vi Jevreji gori od običnih govana, jer i od njih ima neke koristi, ali od vas ama baš nikakve. Tu činjenicu dobro znaju i oni kojima ste se žalili protiv tobožnjih mojih postupaka. Evo tu su sada, pred nama, predstavnici naše više komande i oni do kraja mogu sagledati vaš pravi lik. Evo, pred njima i vama ću dokazati da sam bio uvek u pravu. Dokazaću da je vitez Lovaš uvek u pravu, te da jednom zauvek, barem u ovoj jedinici, stvari dovedemo u red.

"Evo u čemu je stvar, jedan veći broj vas, smrdljivaca, pokušao je preko vaših porodica i prijatelja da vašim zagađenim novcem kupi moju savest i ukalja

moju oficirsku i vitešku čast. Ali ste se u tome grdno prevarili, jer se jedan kraljevski mađarski oficir, pogotovu jedan vitez, nikad i ničim ne može kupiti..." – I sve u tom smislu, da bi na kraju udario poentu, nabrajajući poimence naše drugove koji su preko svojih porodica, sa navodnim iznosom od pet stotina do hiljadu penga, pokušali da ga korumpiraju.

Tek tada, nakon što je naveo te relativno banalne svote, koje su u stvarnosti bile deset i više puta veće, prozreli smo rafiniranost igre viteza Lovaša. U svemu tome je bilo nečega tragikomičnog. Najžalosnije je što smo svi u tom trenutku, tu pred Lovašem i njegovom svitom, morali tako i da se ponašamo kao da je on zaista u pravu. Sve je izgledalo kao da smo svi skupa bili glumci koji su savršeno igrali svoje uloge u jednoj krvavoj šekspirovskoj tragediji.

"Dozvolio sam da ti bedni ljudi poveruju", nastavio je Lovaš, "kako sam prihvatio njihovu prljavu igru. Želeo sam da vidim dokle će ta nečasna rabota da se odvija. I kada su u čitavu stvar uključilo više od polovine vas ušljivih... više se nisam mogao uzdržavati. Obavestio sam svoje pretpostavljene. Grdno ste se prevarili, ali ćete zato grdno i ispaštati. Mađarski vojni zakon je pravedan ali strog", grmeo je vitez Lovaš. "Strog prema naprijateljima naše domovine i gadovima poput vas... Sagledavši vašu grešku, uz saglasnost premilostive gospode oficira iz generalštaba, odlučio sam da svakog pojedinca koji je bio umešan u pokušaj podmićivanja jednog mađarskog kraljevskog oficira kaznim sa onoliko sati 'izvešavanja' sa koliko stotina penga je učestvovao u pokušaju podmićivanja.

"Kazna će biti izvršena sutra, na vašem radilištu, to jest po drvoredu na putu Novi Sad – Kać.

"Isto tako sam, uz saglasnost i odborenje svojih pretpostavljenih, odlučio:

Prvo, da se polovina prikupljenog iznosa od... više hiljada penga sa kojima su tolika i tolika lica pokušala da me podmite, dodeli fondu mađarske siročadi, od druge polovine inkriminisanog novca oformiću nagradni fond za honvede pratećeg sastava radne jedinice, koji su se u disciplinskom ili nekom drugom pogledu istakli..."

Stari lisac nije rekao što je bilo sa ostalih devet desetina ubranog novca koje je po svoj prilici sam ili u zajednici sa nekim od svojih viteških pajtaša strpao u džep. Uostalom, to sad i nije bilo važno.

Drugog dana su dudovi kraj starog puta Novi Sad – Kać, kilometrima u dužini, s jedne i s druge strane kolovoza, bili iskićeni stravičnom slikom. Na svakom drvetu je bilo izvešeno po jedno telo. Čak i za ono okrutno vereme Drugog svetskog rata bilo je to neuobičajen prizor. Možda je Lovaš podsvesno u sebi video onog rimskog vojskovođu Krasa, koji je, pošto je potukao Spartakovu vojsku robova, naredio da se više desetina hiljada pobeđenih razapne na krstove duž puta između Rima i Kapue.

Uostalom, za hortijevsku vojsku to je bio uobičajeni oblik kažnjavanja ljudi. Čoveku bi vezivali ruke pozadi i onda bi istim konopom, koji je bio prebačen preko neke visoke grane ili grede, toliko izdigli njegovo telo da je jedva prstima palca doticao tle. To izvešavanje je bilo vremenska kazna. Sat-dva, ponekad i više. Žrtva je nakon kraćeg vremena od strahovitih bolova padala u nesvest. Onda se po naredenju popuštao konop, telo bi bilo zapljusnuto vodom i kada bi se žrtva osvestila, postupak bi se ponavljao, sve dok ne bi isteko vreme kazne.

U međuvremenu, dok je teklo izvršenje kazni, rad sa ostalim ljudstvom, koje nije bilo kažnjeno, odvijao se kao i pod noramlnim okolnostima. Barem je

tako trebalo da bude. Možete da zamislite kakav je to bio rad. Neki od nas su povraćali, drugi padali u nesvest.

Uskoro, nekoliko dana nakon ovog kažnjavanja, nas su pustili kući. Kako i zašto – ostalo mi je nepoznato.

Svi mi koji nismo doživeli tu zlehudu sreću da budemo izvešani, bez roptanja smo, čak s nekim nemuštim prkosom, vukli po jedno izmrcvareno telo. Mora da smo izgledali tužno i jadno. Gore nego bilo koja potučena vojska... Ali, to je bila samo vidljiva strana te tragične, šekspirovske medalje. Ona nevidljiva je nesrazmerno bila veća, značajnija. U njoj je smeštena i poruka ove priče. U njoj se nalazila ona u nama probuđena, svesrdna i iskrena solidarnost s našim bližnjima...

I dok smo se tako pretučeni, skrhani više vukli nego koračali ispod dudovih krošnji, koje su nas kao za inat uporno pratile duž ovog prokletog puta, sve mi se činilo da put nema kraja. Činilo se da se iznad nas zatvorilo nebo. Mislio sam da ću, ako preživim ovu tragediju, zauvek zamrzeti drvorede duž puteva, sve dudove na svetu...

Honvedi su nas i dalje podbadali i požurivali: "Brže, brže mrcine jedne... Što se vučete ko gladne godine, prokleti jevrejski zabušanti..." – Onda bi ponegde vazduh zaparao onaj karakteristično reski zvuk korbača ili "bikače". Ali retko su dobijali onaj pravi, očekivani odgovor u vidu zlosrećnog jauka.

Ne znam ni sam kako... to dođe samo po sebi, nad kolonom se natkrilila neka jeziva tišina, kao pred letnju oluju. Čak su se utišali i honvedi... samo se čuo onaj specifični šum kloparanja mnoštva koraka, koji su se teško vukli i parali neravnu kaldrmu... I u jednom deliću tog od svih nas ispuštenog ili izgubljenog vremena, negde u dubini kolone, neko je jedva čujno počeo da pevuši onu poznatu ariju, "Pesmu Jevreja" iz opere "Nabuko". (Uostalom, na taj način, gotovo jedva čujno, kao da dolazi iz nekog dalekog podzemlja, i počinje ta veličanstvena himna slobodi...)

Ono duboko u ljudima usađeno osećanje, koje posmatramo kao nadahnuće, ili iskru genijalnosti, izbilo je sad, u pravom trenutku, iz bića nekog anonimnog čoveka, koji tada i nije bio svestan što se to kroz njega ostvarilo. I kao što se grudva snega dok se supšta niz litice pretvara u lavinu, tako je i tu nenadmašnu himnu počeo da prihvata sve veći broj ljudi i sve snažnije, u koloni. Pesma se dizala, rasla, širila se. Prihvatili su je svi, čak i oni koje smo do tada jedva vukli. Oni su se uspravljali i pokušavali da se oslone na vlastite noge, dok im se u ugašenim pogledima počeo buditi neki sjaj, kao kad likovi u praskozorje iskaču iz dubokih sena. Svi su pevali. Uostalom nemojmo gubiti iz vida, da su Jevreji, pogotovu bački Jevreji, vrlo muzikalni. To je dobrim deom vezan za jevrejski religiozni ritual, pa je razumljivo da su u ogromnoj većini poznavali i taj muzički biser iz bogatog Verdijeveg opisa. "Nabuko" je naša, srcem i dušom naša jevrejska pesma. U njoj je sugestivnom melodijom ozvučen protest potlačenih Jevreja protiv ropstva. Čak i više, u toj je operi na simbolički način osuđeno svako ropstvo. To je nenadmašna himna slobodi.

I kako se arija duž kolona dizala i spuštala, ulazila u dah, prodirala u kosti, meni se činilo kao da sam odjednom bio otrgnut od zemlje, na kojoj su ostale samo patnje, boli i poniženja, i nekom nadnaravnom silom podignut visoko, vrlo visliko, da bih tamo poput orla jedrio raširenim krilima koja se gotovo i ne pomiću... jedrio gore, dole... onda bih se opet dizao..., uvek slobodno... slobodan.

Eto, u tom trenutku mi se učinilo da na svetu ne postoji ništa drugo sem to divno osećanje u kome smo se svi izjednačili u pesmi... I ja sam se kroz svoju patnju, i patnju svih mojih sunarodnika osećao nekako čovečnije, ljudskije. Osećao sam da sam prevladao svoju ljudsku samoću, lični strah od neizvesnosti sutrašnjeg dana. Bila je to prevaziđena tuga, pobeda nad vlastitom malodušnošću, radost u sapatništvu sa svojim bližnjim. Pevušeći nisam ni sam primetio da su mi oči pune suza, da plačem. Bio je to kao majčino mleko sladak plač, radostan i plodotvoran. Plakali su svi. Plakali i pevali...

Honvedi su nas začuđeno i tupo, čak nekako bezvoljno gledali. Oficiri, na čelu sa Lovašem, negde su nestali. Ostali su se možda u tom trenutku osećali pobeđeni, posramljeni... uostalom zar je to bitno. Najvažnije je da smo svi tada znali u kojem se rovu nalazimo i protiv koga moramo da se borimo ako želimo da preživimo... Kao što rekoh, nekoliko dana posle toga bili smo pušteni kućama. A evo, nije prošlo ni nekoliko meseci, a dobar deo nas "ispod dudova" smo tu, zajedno sa ostalim antifašističkim borcima Bačke...

1975

Odlomak